

Eräitä kpl 248/30.9.1991

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

Kivikautisen ja varhais-
metallikautisen asuin-
paikan koekaivaus
Päivi Kontio 1988

SISÄLLYSLUETTELO

	sivu
ARKISTOTIETOJA	1
PERUSKARTTAOTE	2
JOHDANTO	3
KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	4
ALUEEN KOEKAIVAUUS	5
MAAPERÄ JA KULTTUURIKERROS/LIKAMAA	5
LÖYDÖT	
Kaivauslöydöt	6
Irtolöydöt	7
LOPUKSI	7
KARTTALUETTELO	8
NEGATIIVILUETTELO	9
DIAPOSITIIVILUETTELO	10
KARTAT JA KARTTAKOPIOT	11-14
VALOKUVAT	15-18

ARKISTOTIETOJA

Kunta: Suomussalmi
Kylä: Kk Ämmänsaari
Tila: RN:o 26:32 Oilola
Maanomistaja 1988: Suomussalmen kunta
Peruskartta: 4422 07 ÄMMÄNSAARI (1973)
Kaivausalueen koordinaatit: x = 7199 30
y = 448 80
z = 199,5 - 200,7 m m.p.y.

Kertomukseen liittyvät löydöt: KM 24418:1-222 (Diar. 18.10.1988)
Jaloniemestä aiemmin tehdyt löydöt: KM 19243, KM 19533:1-7,
KM 20390:1-3, KM 20809:1-7, KM 21034, KM 23057:1-19.

Aikaisemmat tutkimukset: M. Huurre, tarkastus 1974 (KM 19533)
M. Huurre - M. Perkkö, tarkastus 1978
(KM 20390)
M. Huurre, tarkastus 1980 (KM 20809)
M. Huurre, tarkastus 1981 (KM 21034)
H. Taskinen, kaivaus 1985 (KM 23057).

Asuinpaikka on mainittu Suomussalmen muinaisjäännösluettelossa numerolla 85.

Kertomukseen kuuluvat: negatiivit 73484-73491, 73495-73504
diapositiivit 16156-16168

Luettelot kartoista, negatiiveista ja diapositiiveista ovat kertomuksen lopussa.

SUOMUSSALMI JALONNIEMI 1988

TUTKIMUSKOHDE

Ote peruskartasta
44 22 07 ÄMMÄNSAARI (1973)

JOHDANTO

Suomussalmen Jalonniemessä kaivettiin esihistoriallista asuinpaikkaa Suomussalmen kunnan tulevien rakennustöiden vuoksi. Osa Jalonniemestä oli tutkittu koekuopin vuonna 1985 (kts. Helena Taskisen kaivauskertomusta top.arkistossa) ja nyt aluetta tutkittiin laajemmin näiden viitteiden perusteella.

Jalonniemessä tutkittiin myös maakunnan neljännes asuinpaikan ohella. Maakunnan kaivauksesta on oma kaivauskertomuksensa top.arkistossa.

Jalonniemessä työskenneltiin 1.-15.6.1988 ja varat tutkimuksiin saatiin valtion työohjelmasta. Kokonaissumma kenttä- ja jälkitöihin oli 175 000 mk.

Tutkimuksia johti fil.yo. Päivi Kontio, kartanpiirtäjänä toimivat HuK Seela Miettinen, fil.yo. Taisto Karjalainen sekä tutkimusavustajana fil.yo. Marja-Liisa Muilu. Kaivajia oli kymmenen.

Helsingissä 15. joulukuuta 1988

Päivi Kontio

KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Suomussalmen Ämmänsaaren Jalonniemi, aik. Oilolanniemi, sijaitse n. 300 metrin päässä - linnuntietä - Ämmänsaaren keskustasta (kuva 1) Kiantajärven lounaisrannalla. Niemen eteläpuolella virtaa Emäjoen pohjoinen lähtöhaara, Jalonkoski. Jalonniemen itäpäässä on aallonmurtaja ja vastarannalla laivalaituri. Lännessä nientä rajoittaa Kuusamoon vievä viitostie.

Niemi on maastoltaan tasainen ja helppokulkuinen. Lännessä se muuttuu kosteikkoiseksi kun taas ranta on kauttaaltaan hyvin kivikkoisen (diat 16156-58, 16167-68, kuvat 2 ja 3). Korkeuserot ovat pienet vaihdellen 199,5:stä 200,7 metriin m.p.y. Kiantajärven säännöstelyvälin ollessa 195,7-199,7 m m.p.y.

Rannat kasvavat hentoa koivikkoa, mutta niemen sisäosa on mäntyvaltainen. Aluskasvillisuus on rehevää varpukasvillisuutta, siellä täällä joukossa on muutama kataja. Turve on paksua, sammaloituvaa. Vesirajassa kasvaa heinää (kts. yleiskarttaa s. 11).

Niemen eteläistä rantaa käytetään venerantana. Lisäksi rannoilla on useita nykyajan nuotiopohjia. Niemen sisäosasta löytyi myös vanhempia, runsaasti puuhiiltä sisältäviä hiilikasoja, joiden päälle oli jo ehtinyt kasvaa paksu turve (kts. koekuopan 1012/3000 poikkileikkauspiirrosta ja yleiskarttaa s. 11 ja 13).

ALUEEN KOEKAIVAUS

Jalonneemeen avattiin kuusi pientä tasokaivausalueita, yhteensä 35 m² sekä yhdeksän 1 x 1 m koekuoppaa (kuva 4). Tasokaivausalueet sijoitettiin niiden 1985 kaivauksen koekuoppien viereen, joista oli tullut löytöjä.

Koordinaatisto linjattiin pohjois-etelä -suuntaiseksi siten, että paalu $x = 1000$ (0 gon)/ $y = 3000$ (100 gon) sijoittui maakumpareeseen. Ruudut olivat kooltaan 2 x 2 m ja ne oli jaettu neljään 1 x 1 m lohkokoon A-D, missä D oli lounaiskulmassa. Löydöt otettiin talteen kaivamalla lastalla 10 cm:n kerroksia. Kiintopisteenä käytettiin kiintopistettä nro 98 (Suomussalmen kunnan kaavakartta vuodelta 1968), jonka absoluuttinen korkeus on 200,34 m m.p.y., Kone A lukema 190, Kone B lukema 130.

Rantakivikosta, joka nyt oli hyvin näkyvässä Kiantajärven pinnan ollessa poikkeuksellisen alhaalla, kerättiin irtolöydöt Matti Huurteen aloitteesta (kts. yleiskartan merkintöjä kvartsikeskittymistä ja lohkoista ja diaa 16167). Kiantajärven vedenpinta oli 3. kesäkuuta 197,2 m m.p.y. ja 14. kesäkuuta 198,55 m m.p.y.

MAAPERÄ JA KULTTUURIKERROS/LIKAMAA

Jalonneemen maaperä oli hiekkaista muualla paitsi pohjoisosassa, joka oli hyvin kivikkoinen (dia 16168, kuva 2). Paikoitellen kovat rautaoksidisaostumat estivät lastalla kaivamisen.

Kerrostuminen oli niemen keskiosassa häiriötön paitsi hiilimiilujen (?) kohdalla (kts. koekuopan 1012/3000 profiilipiirrosta). Rannassa, jossa Kiantajärven säännöstely vaikuttaa, oli häiriöitä (kts. koekuopan 1012/3019 poikkileikkauspiirrosta) samoin kuin lähellä maakumpareita (kts. koekuopan 1000/3010 poikkileikkauspiirrosta). Kulttuurikerros oli ohut, n. 20-25 cm, ja maa hyvin heikosti värjäytynyttä. Kiinteitä rakenteita ei kaivauksessa tullut esiin.

LÖYDÖT

Kaivauslöydöt

Kaivauslöytöjä saatiin talteen yhteensä 363 kappaletta, joista valtaosa on kvartssia. Kvartsiittia löytyi hyvin vähän ja osa siitä oli väriltään mustanharmaata. Koko aineisto on kivimateriaalia, keramiikkaa tai palanutta luuta ei löytynyt ollenkaan. Löydöt jakaantuvat seuraavasti:

Kvartsiaineisto

Esineitä tai teelmiä	2 kpl
Retusoituja kvartseja	26 kpl
Iskentäytimiä	1 kpl
Iskoksia	321 kpl
Raaka-ainekappaleita	1 kpl

Kvartsiittiaineisto

Iskoksia	8 kpl
Raaka-ainekappaleita	1 kpl

Liuskeaineisto

Esineitä tai niiden katkelmia	2 kpl
-------------------------------	-------

Lisäksi löytyi yksi vuolukiven kappale.

Suurin osa - 304 kappaletta - löydöistä tuli esiin kaivettaessa ensimmäistä ja toista kerrosta. Ainoastaan neljästä kaivausruudusta saatiin löytöjä vielä kolmannelta kerroksesta. Alueellisesti löydöt jakaantuvat epätasaisesti. Ruudusta 990/2990 (4 m²) löydettiin peräti 159 kpl eli n. 44 % kaikista löydöistä. Toinen löytökeskittymä oli ruudussa 1010/3000 D (1 m²), jonka 81 löytöä tekevät n. 22 % kokonaisuudesta. Kolmanneksi suurin keskittymä oli ruudussa 992/2990 (4 m²), josta saatiin 56 kpl eli n. 16 % kaikista löydöistä. Näiden yhdeksän neliömetrin alalta tuli siis 82 % koko aineistosta.

Kaivauksen löytömateriaalin perusteella ei asuinpaikkaa voi ajoittaa täsmällisesti.

Irtolöydöt

Jalonnientä ympäröivästä rantakivikosta kerättiin lohkoittain talteen irtolöytöjä n. 2456 kpl, joista suurin osa lohkosta 4. Tämäkin materiaali on kiviaineistoa. Suurin osa on kvartsia. Kvartsikaapi-mia, niiden teelmiä tai katkelmia löytyi 101 kpl, kvartsinuolenkärkiä tai niiden katkelmia 4 kpl ja kvartsi-iskoksia n. 2330. Kvartsi-iskokset on laskettu summittaisesti niiden valtavan määrän vuoksi. Liuske-esineiden katkelmia löytyi 4 kpl, liuskeiskoksia 4 kpl, kvartsiitti-iskoksia 6 kpl ja piitä 5 kpl.

LOPUKSI

Kaivauksessa voitiin todeta, että alavan sijaintinsa vuoksi on Jalonniemessä aikoinaan ilmeisen runsasesineistöinen asuinpaikka tuhoutunut liki täysin ja kaivauksessa on voitu enää tutkia sen satunnaisia rippeitä. Kaivauslöydöt ovat vain n. 15 % irtolöytöjen määrästä.

Epäsuorasti asuinpaikka voitaisiin ajoittaa irtolöytöjen kvartsinuolien perusteella kiviikauden loppuvaiheen ja varhaiselle metallikaudelle. Monet muut esineet viittaavat kivistä asutusvaiheeseen ja paikka onkin voinut olla asuttu useampana esihistoriallisena ajanjaksona. Lähistöstä on myös löydetty yksi metalliesine (KM 40394).

LUETTELOKARTOISTA

Peruskarttaote	mk 1:20 000	A 4	2
Yleiskartta	mk 1:500	A 2	11
Profiilikartta linjalta x = 994	mk 1:50	A 3	12
Profiilikartta koekuopista 1000/3010, 1026/3000, 1012/3019	mk 1:25	A 3	13
Pinta- ja pohjavaaituskartta	mk 1: ⁵ 200	A 3	14

LUETTELO NEGATIIVEISTA

Negatiivinumerot 73484-73491, 73495-73504 kuuluvat asuinpaikan koe-
kaivaukseen.

- 73484 Tasokaivausaluetta kaivetaan. Kuv. idästä.
- 73485 Jalonniemen itärantaa matalan veden aikaan kesäkuun alkupäivin. Kuv. etelä-kaakosta. Osa panoraamaa kuvassa 2.
- 73486 Kuten edellä. Osa panoraamaa kuvassa 2.
- 73487 Jalonniemen itäkärki kuvattuna eteläkaakosta. Osa panoraamaa kuvassa 2.
- 73488 Ruutu 992/2986 etelästä kuvattuna tasossa 1.
- 73489 Taisto Karjalainen piirtää.
- 73490 Taisto Karjalainen piirtää.
- 73491 Taisto Karjalainen piirtää.
- 73495 Malla Muilu tekee valokuvausmuistiinpanoja.
- 73496 Taisto Karjalainen lukee vaaituskonetta.
- 73497 Taisto Karjalainen lukee vaaituskonetta.
- 73498 Jalonniemen pohjoisranta lounaasta kuvattuna kesäkuun alussa.
- 73499 Jalonniemen kivikkoinen pohjois- ja itäranta lounaasta kuvattuna.
- 73500 Kuten edellä.
- 73501 Kuten edellä.
- 73502 Jalonniemen pohjois- ja itärantaa kuvattuna lännestä. Osa panoraamaa kuvassa 3.
- 73503 Kuten edellä.
- 73504 Kuten edellä.

LUETTELO DIAPOSITIIVEISTA

- 16156 Kianta-laiva satamassa Ämmänsaaren edustalla. Edessä Jalonniemen veden alta paljastunutta kivikkoa. Kuvattu länsikaakkoon 31.5.1988.
- 16157 Jalonniemen kärki (itäpää). Kivikko on paljastunut veden alta. Kuvattu länteen 31.5.1988.
- 16158 Jalonniemen kärki (itäpää), sen uloin, lohkareinen kivikko. Kuvattu länteen 31.5.1988.
- 16159 Työkuva 1: Turvetta poistetaan lapiolla 1 x 1 metrin kokoisena palana. Kaivaja Jarmo Manninen työssään.
- 16160 Työkuva 2: Turvepala käännetään ylösalaisin maata vasten, jolloin varvut säilyvät kosteina. Juurista etsitään kaivauslastalla löydöt. Kuvassa kaivaja Jarmo Manninen.
- 16161 Työkuva 3: kaivauslastalla eli "pelkalla" vedetään maata ohut kerros rikkalapioon, jolloin löydöt tulevat helposti esiin maasta. Kuvassa kaivaja Marko Juntunen.
- 16162 Työkuva 4: Koekuoppaan lapioidaan lopuksi maa takaisin. Kuvassa piirtäjä Seela Miettinen.
- 16163 Työkuva 5: Turvepala asetetaan takaisin paikalleen. Kuvassa tutkimusavustaja Marja-Liisa (Malla) Muilu.
- 16164 Työkuva 6: Turve asetetaan tarkoin paikalleen. Kuvassa tutkimusavustaja Malla Muilu.
- 16165 Yleiskuva kaivausalueesta. Edessä kaivetaan ruutua 990/3000. Kuvassa Seija Keränen ja Jarmo Manninen. Kuv. kaakosta.
- 16166 Työkuva 7: Ruudusta kaivettu hiekka kannetaan sangolla yhteen kasaan muovin päälle. Kuvassa Sari Holappa ja Matti Huurre.
- 16167 Piirtäjä Taisto Karjalainen kerää irtolöytöjä Jalonniemen kivikosta. Kuvattu itään.
- 16168 Kaivausalueen kivikkoista pohjoisaluetta. Kivikko oli luontaista eikä liittynyt rakenteisiin.

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

PÄIVI KONTIO 1988

YLEISKARTTA MK1:500

piirt. Taisto Karjalainen ja
Seela Miettinen

1060 1050 1040 1030 1020 1010 1000 990 980 970 960 950 930 920 910

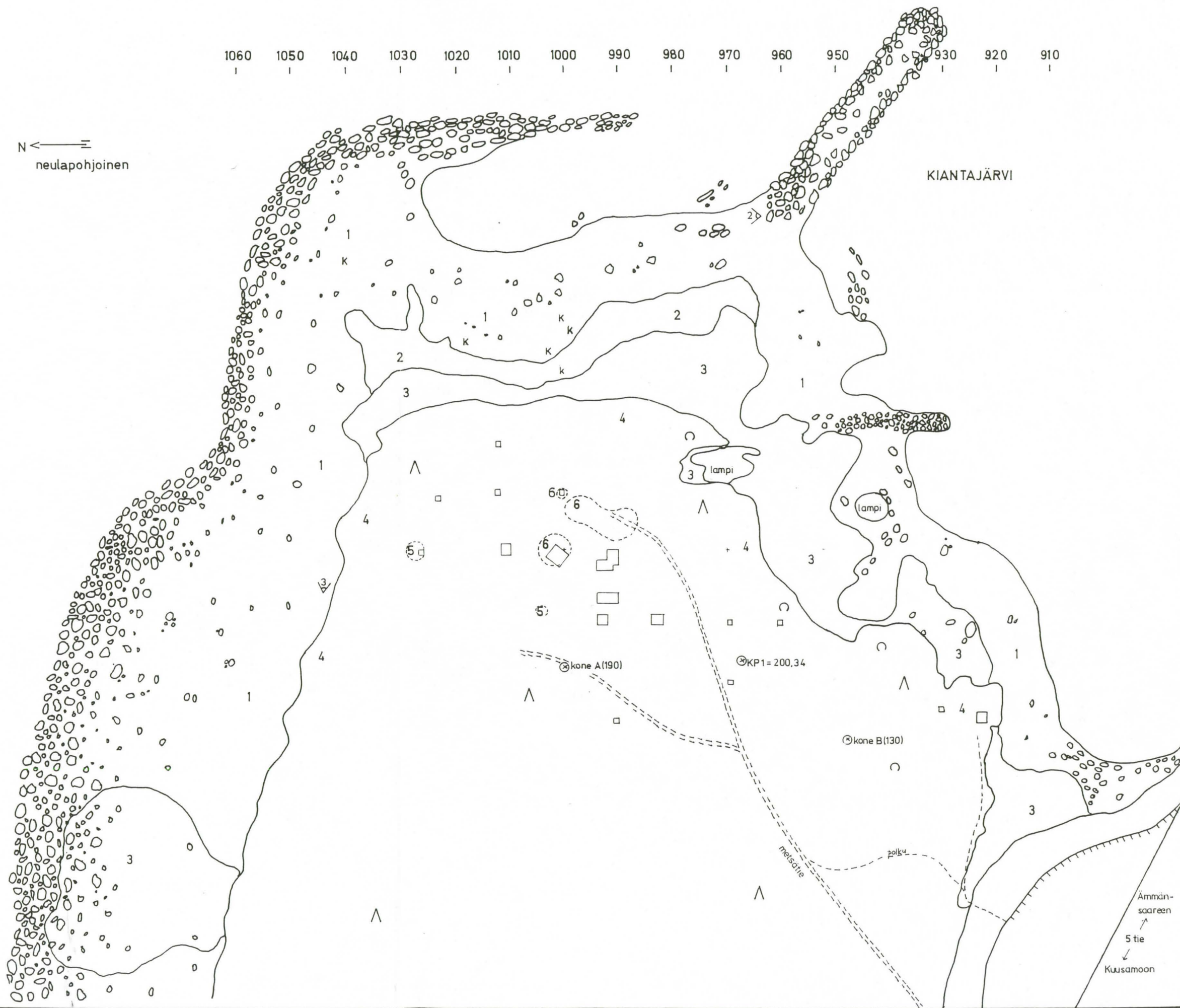
30m

N ← ———→
neulapohjoinen

KP1=200.34 m m.p.y.
kone A :190
kone B :130

- 1 kiviensekainen pohjamuta
- 2 hiekka
- 3 heinikko
- 4 turve
- 5 hiiltä
- 6 siltti
- Λ mäntymetsä
- lehtimetsä
- K kvartsikeskittymä
- ◁ panoraamakuvaa ;
numero viittaa kertomuksen
kuvaan

3050 -
3060 -
3050 -
3040 -
3030 -
3020 -
3010 -
3000 -
2990 -
2980 -
2970 -
2960 -
2950 -
2940 -
2930 -

Ämmän-
saareen
5 tie
Kuusamoon

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

PÄIVI KONTIO 1988

PROFIILIKARTTA LINJALTA X=994

MK 1:50 \longleftrightarrow 50cm

Piirt. Taisto Karjalainen

kp 200,34m m.p.y.

kone 190

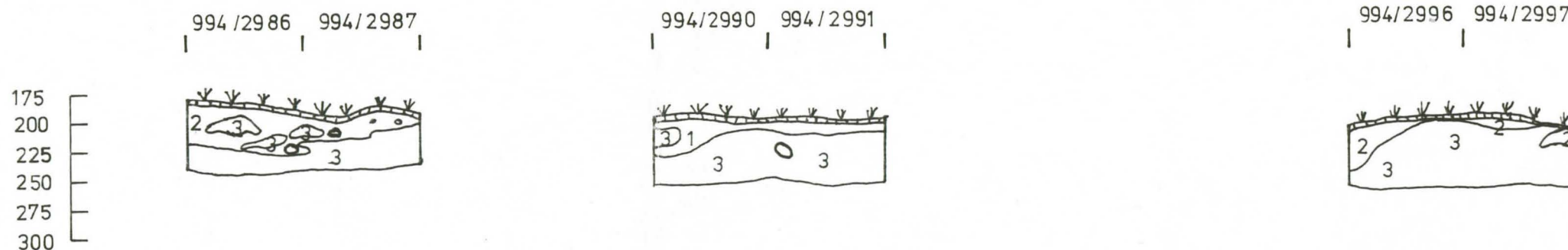

turve

1 huuhtoutunut maa

2 ruskea hiekka

○ kivi

SUOMUSSALMI JALONNIEMI PÄIVI KONTIO 1988

KOEKUOPPIEN 1000/3010 , 1026/3000 JA
1012/3019 PROFIILIKARTTA

MK 1:25 \longleftrightarrow 25cm

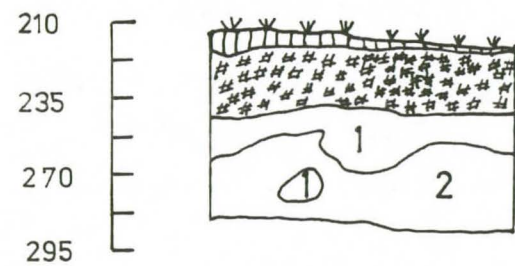
kp 200,34m m.p.y.

kone 190

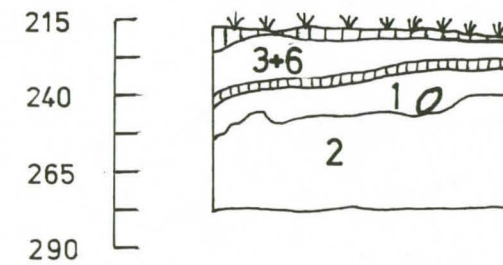
Piirt. Taisto Karjalainen

- turve
- 1 huuhtoutunut maa
- 2 ruskea hiekka
- 3+6 hiekan ja siltin
sekainen maa
- # hiiltä

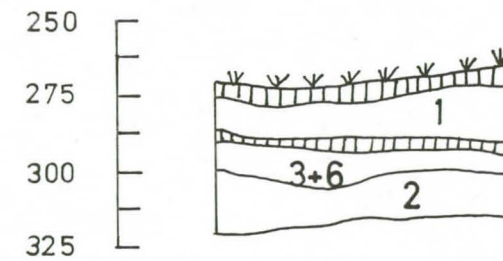
koekuopan 1012 / 3000
itäseinämä

koekuopan 1000/3010
länsiseinä

koekuopan 1012 / 3019
länsiseinä

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

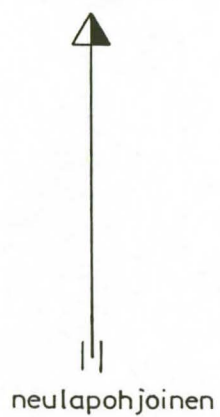
PÄIVI KONTIO 1988

PINTA- JA POHJAAITUSKARTTA

MK 1:500

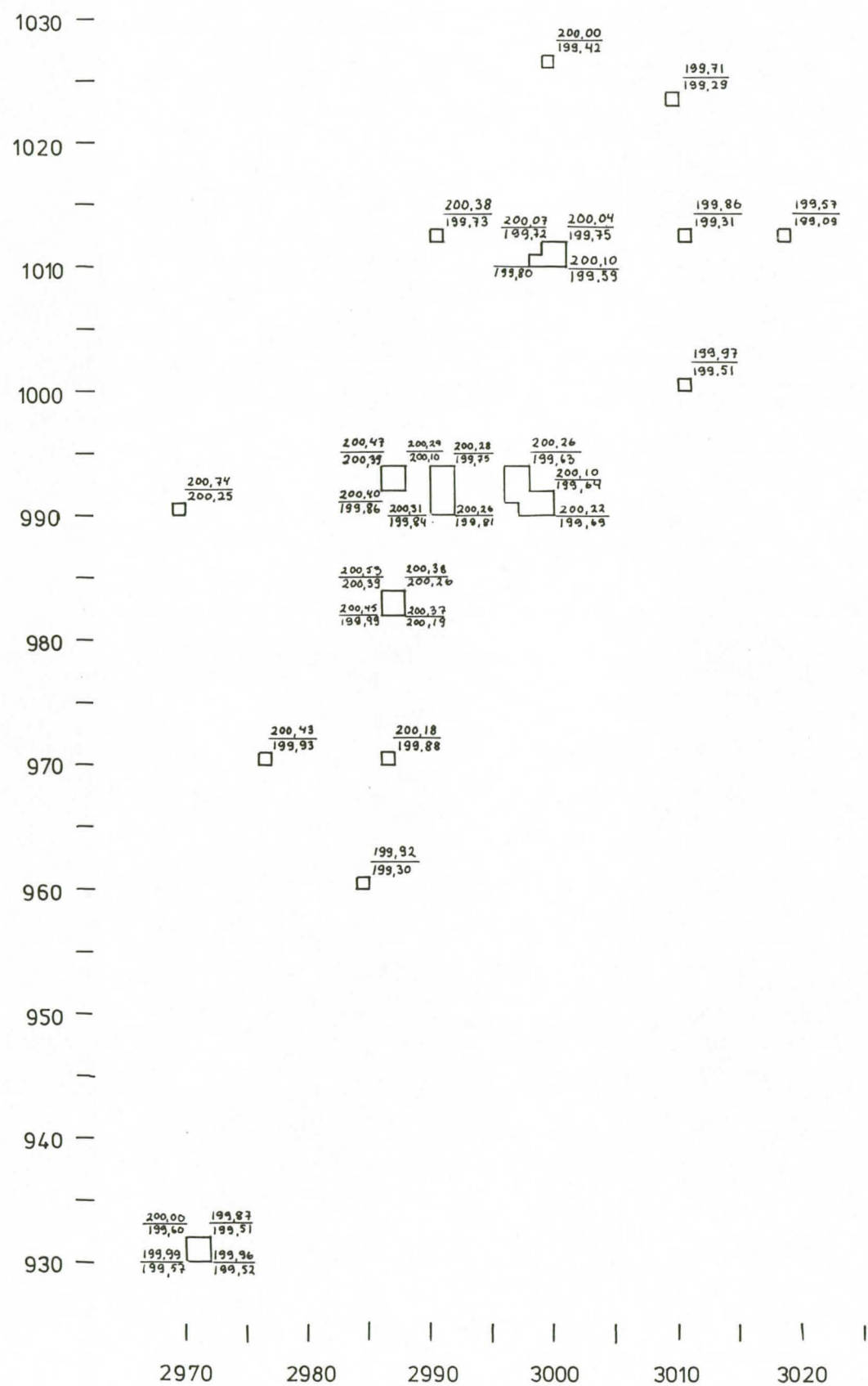
Piirt. Taisto Karjalainen

kp 200,34 m m.py.

200,07 m m.py. pintaluku

199,79 m m.py. pohjaluku

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

PÄIVI KONTIO 1988

TASOKARTTA TASO 1

MK 1 : 50 — 50 cm

piirt. Seela Miettinen

kp 200,34 m m.p.y. kone 190

2 huuhtoutunut maa

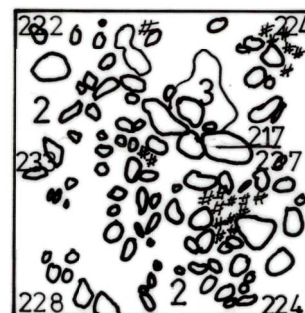
3 vaaleanruskea hiekka

⊠ hiiltä

○ kivi

neulapohjoinen

— 1012

— 1010

2999

3001

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

PÄIVI KONTIO 1988

TASOKARTTA TASO 1

MK 1 : 50 \longleftarrow 50 cm

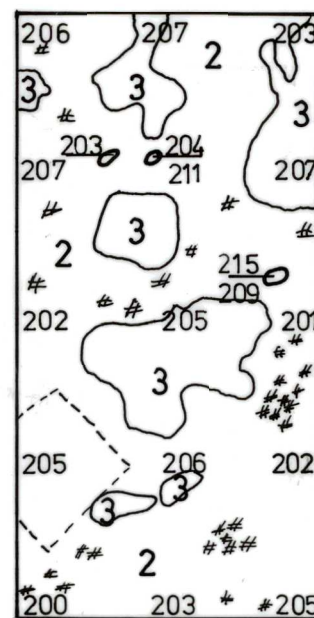
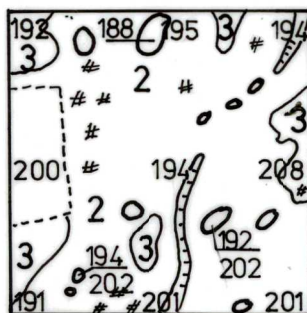
piirt. Taisto Karjalainen

kp 200,34 m m.p.y. kone 190

- 2 huuhtoutunut maa
- 3 vaaleanruskea hiekka
- # hiiltä
- juuri

--- aikaisemmassa kaivauksessa avatun koekuopan raja

— 994

— 992

— 990

2986

2988

2990

2992

SUOMUSSALMI JALONNIEMI

PÄIVI KONTIO 1988

TASOKARTTA TASO 2

MK 1 : 50 — 50cm

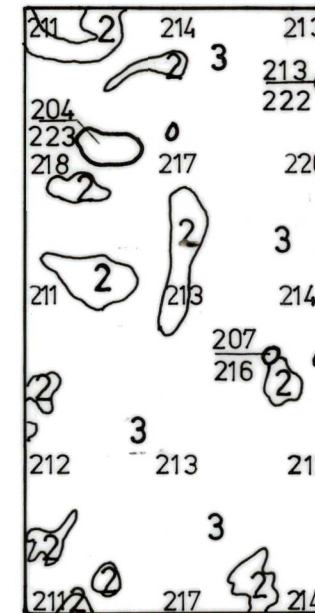
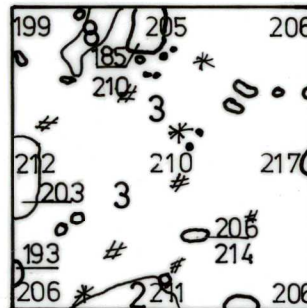
piirt. Taisto Karjalainen

kp 200,34m m.p.y. kone 190

neulapohjoinen

- 2 huuhtoutunut maa
- 3 vaaleanruskea hiekka
- 8 palanut hiekka
- # hiiltä
- * ruostehiekkaa

— 994

— 992

— 990

2986

2988

2990

2992

SUOMUSSALMI JALONNIEMI PÄIVI KONTIO 1988

TASOKARTTA, TASO 1

MK 1 : 50 50 cm

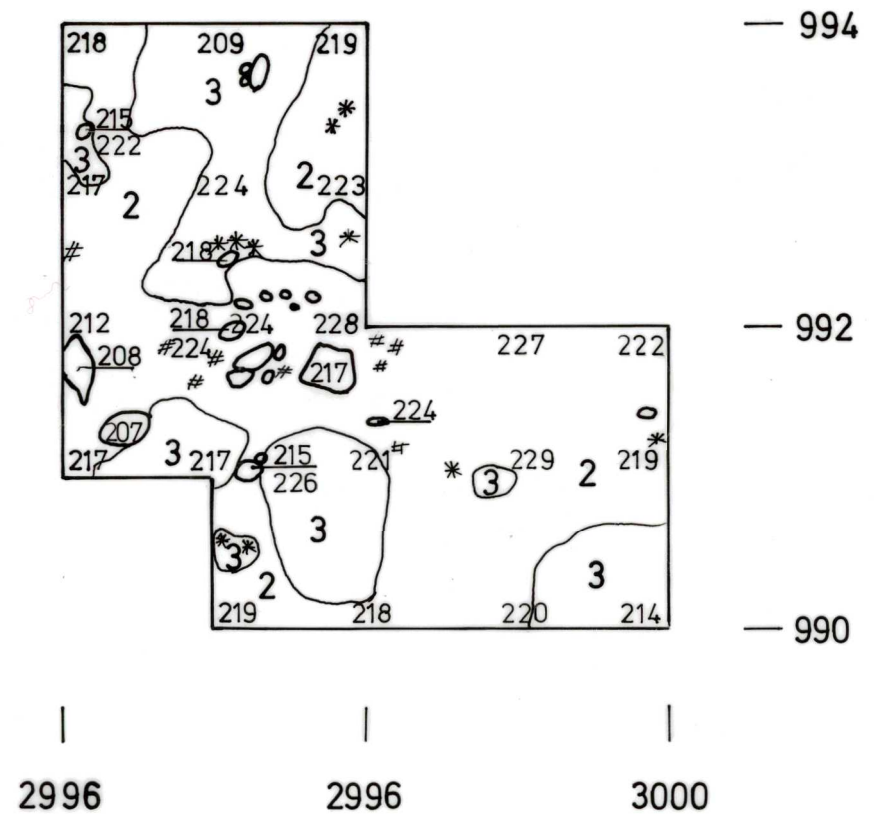
piirt. Taisto Karjalainen

kp 200,34 m m.p.y. kone 190

- 2 huuhtoutunut maa
- 3 ruskea hiekka
- # hiiltä
- * ruostehiekkaa
- kivi

neulapohjoinen

SUOMUSSALMI JALONNIEMI PÄIVI KONTIO 1988

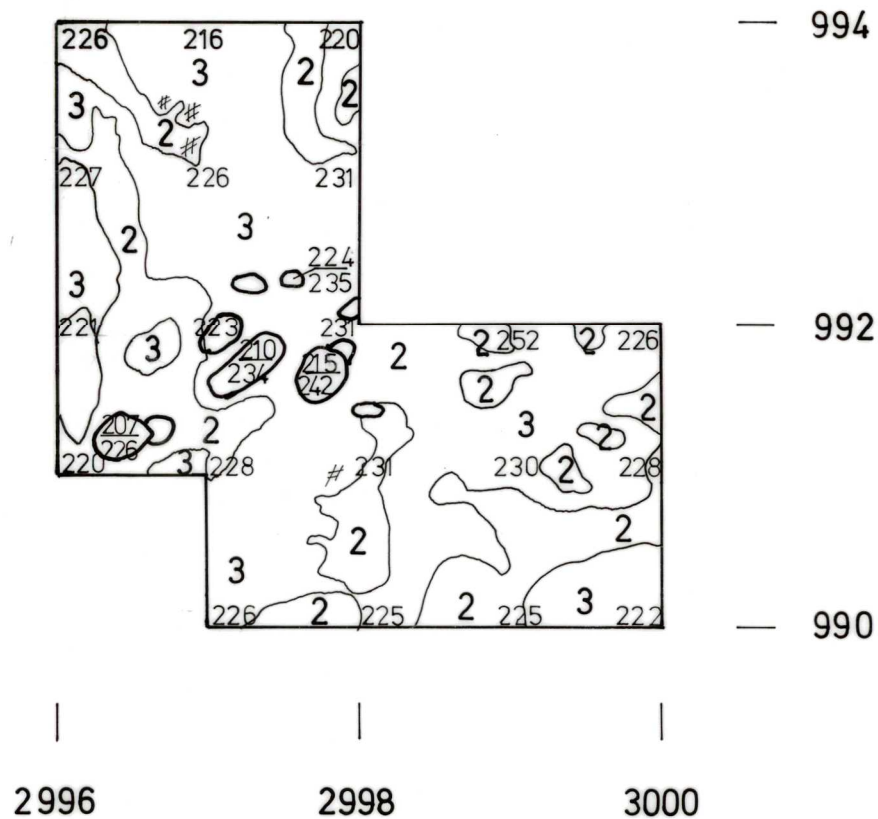
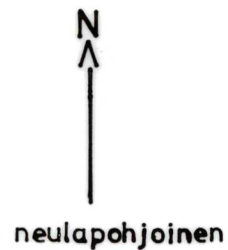
TASOKARTTA TASO 2

MK 1 : 50 — 50 cm

piirt. Taisto Karjalainen

kp 200.34m m.p.y. kone 190

- 2 huuhtoutunut maa
- 3 vaaleanruskea hiekka
- # hiiltä
- kivi

SUOMUSSALMI JALONNIEMI 1988

Kuva 1

Jalonneimi ja kaivauspaikka

Posti kortti Ämmänsaaren keskustasta. Takana näkyy Jalonneimi.
Kuvattu etelä-lounaasta.

Valokuvaajat :
Lassi Rautiainen
Pertti Härkönen

SUOMUSSALMI JALONNIEMI 1988

Kuva 2

Jalonneimen pohjois- ja itäosa aivan keskuun alussa matalan veden aikaan.
Kuv. Etelä-lounaasta.

F 73485-87

SUOMUSSALMI JALONNIEMI 1988

Kuva 3

Jalonneimen pohjoispää matalan veden aikaan.
Kuvattu 15.8.88.

F 73502-04

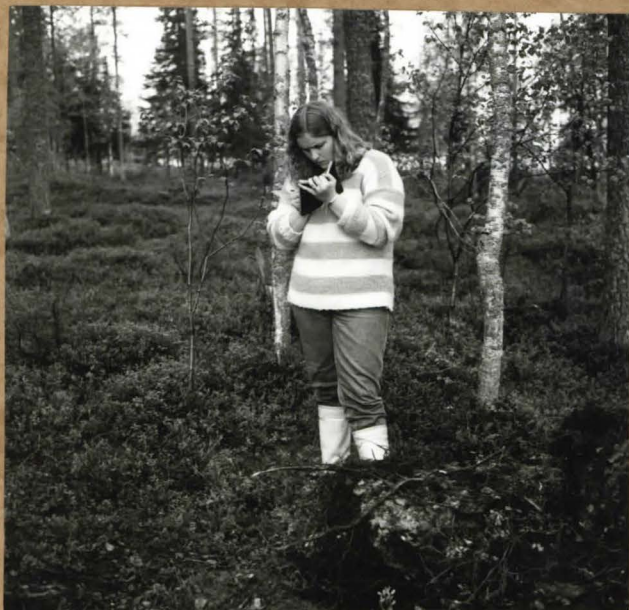
Kuva 4

Jalanniemen kockuoppia. Edessä kaivaa Tuula Kuraja, ja Matti Huurre sytyttää sätkän, ja tarkkailee vettä. Kuvattu idässä.

Kuvaaja: Jorma Kuraja

Kuva 5

Matti Huille tiukkaa muistinpäivänsä kanssa.